

Huvudman
gymnasieforbundet@gyf.se

2019-02-01
Dnr 400-2017:10219

Rektor
michael.grenstadius@ksgyf.se

Beslut

efter kvalitetsgranskning av studie- och
yrkesvägledningen på gymnasiala
yrkesprogram vid Stagneliusskolan 2 EK HA,
Kalmarsunds Gymnasieförbund

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av studie- och yrkesvägledningen på gymnasiala yrkesprogram. Syftet är att granska huruvida eleverna får en studie- och yrkesvägledning som utgår från deras behov och förmår vidga deras perspektiv på sin studie- och yrkesvalsprocess.

De övergripande frågeställningarna är:

- 1. I vilken utsträckning tar och personal ansvar för att studie- och yrkesvägledning sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen?*
- 2. I vilken utsträckning utgår studie- och yrkesvägledningen från elevernas behov för att bilda en helhet för eleven och stödja dennes studie- och yrkesvalsprocess?*
- 3. I vilken utsträckning ges eleverna allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön och social eller kulturell bakgrund?*
- 4. I vilken utsträckning tar huvudmannen ansvar för att rektor ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten?*

Granskningen genomförs i 28 utvalda verksamheter och i urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Stagneliusskolan 2 EK HA, Kalmarsunds Gymnasieförbund, ingår i denna granskning. När beslut är fattade för samtliga verksamheter, redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Skolinspektionen besökte Stagneliusskolan 2 EK HA den 22-23 november 2018. Det program som granskades var handels- och administrationsprogrammet. Besöket genomfördes av Monica Axelsson och Madeleine Olofsson. Intervjuer med elever i årskurs 2, lärare, studie- och yrkesvägledare, rektorn samt representanter för huvudmannen har genomförts.

Vid handels- och administrationsprogrammet studerar 66 elever, varav 31 flickor och 35 pojkar. Tio lärare undervisar på programmet. På skolenheten med 492 elever och ytterligare ett nationellt program, tjänstgör en utbildad studie- och yrkesvägledare på heltid. Studie- och yrkesvägledaren har rektorn som närmaste chef.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av arbetet med studie- och yrkesvägledningen på den granskade skolenheten samt de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningens fyra frågeställningar. I bilaga 1 redogörs för de författningar och allmänna råd som ligger till grund för denna kvalitetsgranskning.

Skolinspektionens bedömning

1. Studie- och yrkesvägledning i undervisningen

Inom detta område granskas i vilken utsträckning rektor och personal tar ansvar för att studie- och yrkesvägledningen sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen.¹ Bland annat om det finns en tydliggjord arbetsfördelning, att former för samverkan finns, att arbetet följs upp i det systematiska kvalitetsarbetet och att behov av kompetensutveckling tillgodoses. Vidare granskas om undervisningen planeras och genomförs så att eleverna ges förutsättningar att göra välgrundade studie- och yrkesval.

Uppdrag och organisation

Granskningen visar att rektorn initierat ett utvecklingsarbete på handels- och administrationsprogrammet i syfte att studie- och yrkesvägledningen ska integreras i undervisningen, till exempel när det gäller arbetet med elevernas arbetsplatsförlagda lärande (APL). Av intervju med rektorn framgår att detta kommer att innebära en förändrad roll för studie- och yrkesvägledaren. Av intervjuer framgår också att rektorn och studie- och yrkesvägledaren diskuterat vad uppdraget ska innebära mer övergripande och att studie- och yrkesvägledaren är införstådd med att vägledningen ska utvecklas från att vara "traditionell" till att också omfatta den vida vägledningen². Lärarna säger i intervjuer att de uppfattar att rektorn är engagerad i frågor som rör studie- och yrkesvägledning. Dock har rektorn, utöver arbetet med APL, inte tydliggjort något uppdrag för dem avseende studie- och yrkesvägledning i undervisningen. Rektor konstaterar att detta kan vara något som behöver utvecklas, även om han och lärarna diskuterar frågorna.

Granskningen visar vidare att det inte är uttalat från rektorn hur samverkan mellan lärare och studie- och yrkesvägledare ska ske och hur ansvarsfördelningen ska se ut. Rektor säger att det är något som får växa fram eftersom studie- och yrkesvägledaren är nyanställd. I nuläget sker samverkan mellan lärare och studie- och yrkesvägledaren i arbetet med att utveckla APL på uppdrag av rektorn, med stöd av en nationell APL-

¹ I bilaga 1 redogörs kortfattat för författningar och allmänna råd som ligger till grund för denna kvalitetsgranskning.

² Med begreppet *vid* studie- och yrkesvägledning avses all den verksamhet som bidrar till att ge elever kunskaper och färdigheter som underlag för att fatta beslut om framtida studie- och yrkesval. Studie- och yrkesvägledning i *snäv* bemärkelse är den personliga vägledning som studie- och yrkesvägledaren ger i form av vägledningssamtal, individuellt och i grupp.

Skolverket (2013), *Allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och yrkesvägledning*, Skolverkets publikationsservice, andra tryckningen, Stockholm 2017, s. 9.

utvecklare³. Granskningen visar vidare att lärarna och studie- och yrkesvägledaren ännu inte hunnit utveckla tydliga former för samverkan men att de ser goda utvecklingsmöjligheter. Av intervjuer framgår att lärarna uppfattar att studie- och yrkesvägledaren vill vara delaktig i deras arbete med elevernas utveckling. Studie- och yrkesvägledaren uppger att lärarna är öppna för samverkan och att den kommer att bli mer omfattande, när studie- och yrkesvägledaren har hunnit sätta sig in i verksamheten. De organisatoriska förutsättningarna för samverkan finns enligt rektorn främst inom ramen för elevhälsoteamets arbete och möten och inom arbetslaget för handels- och administrationsprogrammet, där samverkan i nuläget huvudsakligen gäller arbetet med APL. Vad beträffar studie- och yrkesvägledarens tillgänglighet för eleverna, uppger lärarna att de ofta hänvisar eleverna till honom och att studie- och yrkesvägledaren också haft information för klasserna. Av intervjuer med elever framgår att de är nöjda med den information som de fått av studie- och yrkesvägledaren i klassen men att inte alla känner till var studie- och yrkesvägledaren har sin mottagning och att de kan boka tid för individuella samtal. Studie- och yrkesvägledaren säger att eleverna *"är duktiga på att söka upp honom"* och att de som inte gör det, kommer att få en inbjudan.

Vad gäller samverkan med externa aktörer visar granskningen att det finns förutsättningar för detta inom ramen för programrådet och genom yrkeslärares kontakter med branschen samt de arbetsplatser som används för APL. Också studie- och yrkesvägledaren ges förutsättningar för samverkan, genom etablerade kontakter med utbildningsanordnare och företag i arbetet med Framtidsmässan. Av intervjuer med rektorn och personal framgår att den externa samverkan fungerar väl. Lärarna säger att rektor engagerar sig och visar intresse för arbetet med programrådet vilket har haft god inverkan.

När det gäller uppföljning av skolenhetens arbete med studie- och yrkesvägledning visar granskningen att det inte görs någon uppföljning av skolans arbete med studie- och yrkesvägledning i skolans systematiska kvalitetsarbete. Inom ramen för uppföljning av elevhälsans arbete, får eleverna i en enkät svara på frågor som avser kontakten med studie- och yrkesvägledare. Av intervjuer med rektorn och personal framgår dock att det inte görs någon uppföljning av arbetet med den vida studie- och yrkesvägledningen. Beträffande kompetensutveckling ger rektorn och lärare som exempel det pågående arbetet med att utveckla APL, vilket görs tillsammans med en nationell APL-utvecklare. En av lärarna har också deltagit i konferenser som anordnas av huvudmannen, bland annat en vägledningskonferens om skola, arbetsliv och framtiden.

Undervisningen

Granskningen visar att lärarna som undervisar i yrkesämnena ser det som självklart att studie- och yrkesvägledningen ska integreras i undervisningen. Lärarna säger att de har fokus på arbetsliv och företagande. Detta eftersom handels- och administrationsprogrammet är ett yrkesprogram och eleverna ska bli anställningsbara,

³ Nationell APL-utvecklare är en insats som Skolverket erbjuder inom skolutvecklingsprogrammet Skola och arbetsliv samt vidare studier.

"det ingår i kursmomenten". Av intervjuer med lärare som undervisar i de gymnasiegemensamma ämnena framgår att de kan se en utmaning i att integrera studie- och yrkesvägledningen i undervisningen. I ämnet svenska får eleverna arbeta med argumenterande texter inom området marknadsföring och i ämnet engelska får de lära sig ord och uttryck på engelska innan de går ut på APL. I ämnet matematik ska undervisningen samordnas med yrkesämnena i ett projekt över två år. Matematiken ska användas för att eleverna inom ett fiktivt företag ska få träna på att göra olika beräkningar. Syftet är enligt läraren bland annat att eleverna ska förstå varför ämnet matematik är viktigt och vilka matematikkunskaper man behöver ha inom ett yrke, till exempel som inköpare.

Lärarna i yrkesämnena ger flera exempel på vad de anser vara studie- och yrkesvägledning i undervisningen. Till stor del handlar det om arbetet med APL. Studiebesök görs exempelvis inom olika typer av affärsverksamheter. Lärarna bjuder årligen in fackförbund (Handelsanställdas förbund) till alla årskurser. Lärarna beskriver att arbetet syftar till att bredda elevernas syn på branschen och arbetslivet. Enligt lärarna behöver eleverna förstå *"att det är så mycket mer än att stå i butik"*. Till exempel kan det handla om att arbeta med näthandel och administration. Syftet är också att förbereda eleverna på de förväntningar som finns på dem inom arbetslivet och att eleverna också ska förstå vilka förväntningar de kan ha på en arbetsgivare.

Inom ramen för arbetet med APL får eleverna genomgå en anställningsintervju som hålls av en extern person. Enligt lärarna är syftet med denna intervju att eleverna ska förberedas för APL men också att de ska få kunskap om sig själva. Mot slutet av APL-perioden deltar eleverna i ett trepartssamtal med lärare och handledare, detta för att eleven ska få en bild av vad eleven behöver utveckla och om yrket passar eleven. I en av yrkeskurserna får eleverna lära sig att skriva CV och personligt brev.

Som exempel på studie- och yrkesvägledning i undervisningen nämner lärarna också arbetet med Ung Företagsamhet (UF). Eleverna får arbeta som i *"verkliga livet"* med marknadsundersökningar, inköp och bankkontakter. Enligt lärarna är syftet med detta att eleverna ska förstå de olika rollerna i arbetet på ett företag. De ska också bli medvetna om möjligheten att starta ett eget företag i framtiden.

Av granskningen framgår att eleverna ser arbetet med APL som viktigt och även studiebesöken. Likaså de arbetsuppgifter som innebär att de ska *"forska"* om olika arbetsuppgifter inom handel. Eleverna uttrycker det som att de breddar sin syn på vilka yrken som finns och att *"man får tänka om"*. Dock finns det elever som uttrycker att de skulle vilja ha fler studiebesök med större variation, till exempel på ett kontor, *"handels är ju inte bara säljare"*.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att rektorn och personal till stor del tar ansvar för att studie- och yrkesvägledningen sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen. Ett utvecklingsarbete är påbörjat av rektorn avseende arbetet med APL. Organisatoriska förutsättningar för detta arbete finns, till exempel tid för möten och stöd av en nationell utvecklare. Den nyanställda studie- och yrkesvägledaren har ett tydligt uppdrag att arbeta med den vida studie- och yrkesvägledningen. Det finns flera

exempel på att lärarnas undervisning genomförs i syfte att ge eleverna förutsättningar att göra välgrundade studie- och yrkesval. Skolinspektionen kan därmed konstatera att flera viktiga förutsättningar för arbetet med den vida studie- och yrkesvägledningen på handels- och administrationsprogrammet finns på plats. Dock har rektorn inte tydliggjort lärarnas uppdrag avseende den vida studie- och yrkesvägledningen utöver arbetet med APL. Vidare sker ingen uppföljning av arbetet med den vida studie- och yrkesvägledningen. Detta riskerar att påverka elevernas tillgång till den vida studie- och yrkesvägledningen och kvaliteten på arbetet.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- För att säkerställa en fortsatt god utveckling behöver rektor se till att lärare och studie- och yrkesvägledare har en gemensam bild av uppdraget med den vida studie- och yrkesvägledningen och hur det ska genomföras. Vidare behöver rektor se till att arbetet följs upp inom skolenhetens systematiska kvalitetsarbete.

2. Anpassning av studie- och yrkesvägledningen efter elevernas behov

Inom detta område granskas i vilken utsträckning den vida studie- och yrkesvägledningen utgår från elevernas behov och hur den anpassas för att stödja elevernas studie- och yrkesvalsprocess och skapa en helhet för eleverna.⁴ Bland annat om det på skolan finns en bild av elevernas behov av kunskap och av att få reflektera kring sin egen utveckling i förhållande till sina framtidsmål. Vidare granskas hur denna bild ligger till grund för skolans arbete inom området.

Granskningen visar att rektorn utifrån ett konstaterat behov vidtagit åtgärder för att anpassa skolans arbete med studie- och yrkesvägledning till elevernas behov. Rektorn berättar att överlämningskonferenserna med grundskolorna är en viktig källa till kunskap om eleverna, bland annat eftersom det på programmet finns elever som inte är så "studiestarka" och att det finns ett behov av att "öka genomströmningen" på programmet. Rektorn har gett studie- och yrkesvägledaren i uppdrag att med sin kompetens bidra till att fler elever fullföljer sin utbildning på programmet. En åtgärd som rektorn vidtagit utifrån detta behov, är att med stöd av huvudmannen och i dialog med övriga rektorer på Stagneliusskolan, minska antalet program som vägledaren ansvarar för, från tre program till två. Enligt rektorn är en tanke med detta att studie- och yrkesvägledaren ska kunna bidra till lärarnas arbete, när det gäller att följa och stödja eleverna i deras ambitioner och framtidsplaner. Av intervju framgår också att rektorn anser att arbetet med APL är en viktig motivationshöjande faktor för elever som inte är så motiverade för studier. I detta arbete har lärare och studie- och yrkesvägledare i uppdrag av rektorn att samverka.

⁴ Se fotnot 1

Av granskningen framgår att lärarna på olika sätt skaffar sig en bild av elevernas ambitioner och framtidsplaner, och försöker anpassa den studie- och yrkesvägledning som ges i undervisningen utifrån elevernas behov och ge eleverna möjlighet att reflektera över sin egen utveckling.

I yrkesämnena är klasserna inte så stora och lärarna säger att de därför hinner skapa bra relationer med eleverna under de tre åren, både genom planerade och spontana samtal. Lärarna har inledande samtal med eleverna när de börjar på programmet och eleverna får skriva ett brev för att berätta varför de valt programmet och vilka mål de har. I utvecklingssamtalen, som eleverna själva driver, sker samtal om elevernas mål och framtidsplaner samt vad de behöver utveckla utifrån sina resultat. Studie- och yrkesvägledaren uppger att han får information om elevernas behov av vägledning från lärarna och vid elevhälsoteamets möten.

Enligt lärarna varierar det mycket mellan eleverna vilken självkänedom de har, relaterat till framtida mål, samt hur de kan sätta ord på detta. Vidare att de som lärare snabbt identifierar var eleverna befinner sig och gör eleverna uppmärksamma på deras steg i rätt riktning. Lärarna ger olika exempel på hur de låter eleverna arbeta med sin självbild. I arbetsområdet entreprenörskap får eleverna göra ett självtest, analysera resultatet och dra slutsatser utifrån detta. Som framgår tidigare av detta beslut arbetar lärarna mycket med APL. Eleverna får genomgå en anställningsintervju som hålls av en extern person. Enligt lärarna är syftet med denna intervju att eleverna ska förberedas för APL men också att de ska få kunskap om sig själva. I det trepartssamtal som elev, lärare och handledare har i slutet av APL-perioden får eleven en bild av vad denne behöver utveckla och om yrket passar eleven. Utifrån att elever är olika studiemotiverade krävs olika insatser enligt lärarna, och att hitta en lämplig APL-plats är exempel på en sådan insats. Lärarna är enligt studie- och yrkesvägledaren snabba med att kontakta honom utifrån att enskilda elever har behov av samtal. Det kan också handla om insatser från studie- och yrkesvägledaren utifrån behov på gruppnivå, till exempel har en lärare i en klass noterat behov av mer information om yrkeshögskolans utbildningar och kontaktat studie- och yrkesvägledaren om detta.

Eleverna berättar att de lär sig mycket om sig själva när de ska förbereda sig för intervjun inför APL och även av CV-skrivandet som föregår intervjun. Eleverna säger också att den feedback de får efter intervjun lär dem vad de är bra på och vad de behöver utveckla. Utvecklingssamtalen fungerar bra tycker eleverna men kunde kopplas mer till deras framtida mål. Eleverna säger att lärarna känner dem väl och skulle kunna stötta dem mer *"om man inte vet vad man vill bli"*.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att den vida studie- och yrkesvägledningen utgår från elevernas behov och anpassas för att stödja elevernas studie- och yrkesvalsprocess. Rektorn har utifrån en bild av elevernas behov vidtagit åtgärder vad gäller resurser och uppdrag för arbetet med studie- och yrkesvägledning. Granskningen visar också att lärarna anpassar den studie- och yrkesvägledning de integrerar i undervisningen efter elevernas behov. Vidare att de ger eleverna möjlighet att få reflektera kring sin egen utveckling i förhållande till sina framtidsmål, även om

granskningen också visar att eleverna önskar att lärarna ska göra detta i större omfattning.

3. Vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas val

Inom detta område granskas i vilken utsträckning eleverna ges allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön, social och kulturell bakgrund.⁵ Begreppet kulturell bakgrund kan förstås som föreställningar om kultur som påverkar elevernas val samt den specifika situationen för elever med migrationsbakgrund.

Av granskningen framgår att arbetet med att vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevers val av studier och yrken inte är något tydligt inslag i undervisningen på handels- och administrationsprogrammet. Det finns inga riktlinjer för hur arbetet ska genomföras på skolenheten och det sker inga riktade insatser för att säkerställa att lärarna har aktuell kunskap inom området.

Rektorn uppger att han inte har någon tydlig bild av hur lärarna arbetar med detta område men säger att det är ett viktigt område, och att lärarna pratar med eleverna om normer och värderingar. Vidare berättar rektorn att de under höstterminens Pridevecka hade olika föreläsningar och diskussioner om bland annat könsroller. Något arbete med inriktning mot just studie- och yrkesvägledning pågår dock inte. Vad gäller elevernas val på handels- och administrationsprogrammet har rektorn ingen bild av att eleverna ensidigt följer eller bryter mönster.

Kalmarsunds gymnasieförbund har tagit fram en arbetsplan för jämställd studie- och yrkesvägledning (2014, rev 2016) och rektorn säger att den på skolan är "lite halvaktuell" men att aktiviteter som Framtidsmässan, branschbesök och öppet hus genomförs. Av planen framgår dock att även ämnesövergripande projekt ska genomföras om dels genusteorier och normkritik, dels hur yrken framställs i media.

Lärarna säger sig inte känna till att det finns några mål eller riktlinjer för skolenhetens arbete inom det aktuella området och att de inte gjort några särskilda insatser i undervisningen kring dessa frågor. De berättar om Prideveckan och de diskussioner som följde men att detta arbete inte var kopplat till elevers studie- och yrkesval. En av lärarna berättar dock att han ofta diskuterar med eleverna om påverkans betydelse för val av studier och yrke. Vidare säger läraren att efter att studie- och yrkesvägledaren informerat i klassen kommer det upp många frågor från eleverna, som läraren ger utrymme för att diskutera. När läraren märker att eleverna påverkas av kamrater tar han upp detta med eleverna och frågar "är det detta du vill?".

⁵ Se fotnot 1

Eleverna säger att de inte märkt att lärarna tagit upp i undervisningen, att kön och bakgrund kan påverka hur man väljer studier och yrke. Några enstaka exempel nämns dock av eleverna. I svenskämnet har de i litteraturen fått läsa om kvinnor som *"valt lite annorlunda"* och i ett av handelsämnena har läraren pratat med dem om diskriminering i arbetslivet på grund av kön och om löneskillnader mellan könen.

När det gäller lärarnas kunskap om hur föreställningar om kön och bakgrund kan påverka val av studier och yrke och hur elevers föreställningar kan utmanas, säger rektorn att han inte kan svara på om lärarna har tillräckliga kunskaper. Men att de arbetar med exempelvis jämställdhetsfrågor samt normer och värderingar, dock inte med koppling till studie- och yrkesvägledning. Lärarna säger sig inte känna till några särskilda insatser för kompetensutveckling inom området, utöver föreläsningarna under Pride-veckan.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att det saknas ett medvetet och strukturerat arbete för att, inom den vida studie- och yrkesvägledningen, vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval. Det saknas också viktiga förutsättningar, till exempel riktlinjer för arbetet och kompetensutveckling för lärarna. Därmed finns risk för att studie- och yrkesvägledningen inte i tillräcklig omfattning verkar kompensatoriskt och förmår vidga elevernas perspektiv, så att alla elever ges samma möjligheter att välja framtida studier och yrken utan begränsningar utifrån föreställningar om kön och social eller kulturell bakgrund.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektorn behöver tydliggöra lärarnas ansvar för att inom den vida studie- och yrkesvägledningen vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas framtida studie- och yrkesval. I detta ingår att rektorn behöver se till att lärarna har aktuell kunskap om föreställningar som påverkar elevernas val samt följa upp lärarnas arbete med det aktuella området.

4. Huvudmannens ansvar

Inom detta område granskas i vilken utsträckning huvudmannen tar ansvar för att rektor ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten. Bland annat hur huvudmannen konkretiserar vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär i den egna verksamheten. Vidare hur organisation och resursfördelning, till exempel utifrån en kartläggning av behoven, säkerställer att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kan tillgodoses.⁶

Granskningen visar att huvudmannen inom det systematiska kvalitetsarbetet följer upp skolenheternas arbete utifrån mandatperiodens sex prioriterade målområden. Arbetet med studie- och yrkesvägledning följs upp inom målområdet *Kunskap, utveckling och lärande*. Huvudmannen har inom detta område inte angett några specifika mål för

⁶ Se fotnot 1

arbetet med studie- och yrkesvägledning. Huvudmannen följer två gånger per år upp, genom resultatdialoger med rektorn, att skolorna har tillgång till studie- och yrkesvägledare. Vid den senaste resultatdialogen tog rektorn upp att resursen för studie- och yrkesvägledning behövde förstärkas mot bakgrund av bland annat att andelen elever som fullföljer programmet behöver öka. Ett av målen inom målområdet gäller andelen elever som uppnår examen.

Vidare följer huvudmannen, genom årliga enkäter, upp hur eleverna upplever kontakten med studie- och yrkesvägledaren. Den vida studie- och yrkesvägledningen ingår inte i elevenkäten, men enligt huvudmannen förmedlar rektorn på Stagneliusskolan 2 EK HA vid resultatdialoger att den vida studie- och yrkesvägledningen på handels- och administrationsprogrammet tillgodoses genom lärarna och att de har den kompetens som krävs. Huvudmannens bild är att lärarna har goda förutsättningar för sitt arbete genom de möjligheter till extern samverkan som finns och att de har tillgång till en utbildad studie- och yrkesvägledare med utökad resurs, som arbetar på ett bredare sätt bland annat med APL. Huvudmannen, genom förbundsledningen, möter också regelbundet studie- och yrkesvägledarna för att diskutera gemensamma angelägenheter och insatser som är övergripande för huvudmannens organisation, till exempel *En dag på universitetet* och *Framtidsmässan*. Enligt huvudmannen ger dessa möten en god orientering om arbetet på skolorna.

Granskningen visar att huvudmannen har fastställt riktlinjer och mål för skolenheternas arbete med studie- och yrkesvägledning, både i vid och snäv bemärkelse genom arbetsplan för jämställd studie- och yrkesvägledning (2014, rev 2016). Av den uppföljning som Skolinspektionen tagit del av (2016) framgår att Stagneliusskolans studie- och yrkesvägledare och arbetslag genomfört alla föreslagna aktiviteter, till exempel arbetet med normkritiska val. Som framgår av detta beslut, visar dock Skolinspektionens granskning att arbetsplanen inte var "ett levande dokument" på handels- och administrationsprogrammet på Stagneliusskolan 2 EK HA (se område 1) vid Skolinspektionens besök i november 2018. Arbetsplanen ska enligt huvudmannen följas upp i februari 2019.

Vad gäller huvudmannens resursfördelning visar granskningen att budget fördelas till skolenheterna per program och elev utifrån Skolverkets riksprislista. Därutöver gör huvudmannen en särskild omfördelning av resurser till skolenheternas utifrån elevernas meritvärden från grundskolan. Detta eftersom huvudmannen sett att elever med låga meritvärden har större behov av särskilda insatser. Denna resursfördelning innefattar även resurser för studie- och yrkesvägledning. Rektorn fördelar sedan resurserna för att tillgodose elevernas behov. Vad gäller insatser för kompetensutveckling uppger huvudmannen att det huvudsakligen är rektorn som ansvarar för detta men huvudmannen berättar också om vissa insatser som huvudmannen genomför för studie- och yrkesvägledare och lärare, i form av konferenser och nätverksträffar.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att huvudmannen tar ansvar för att rektorn ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten. Huvudmannen har fastställt riktlinjer och mål för skolenheternas arbete

med studie- och yrkesvägledning, både i vid och snäv bemärkelse, som följs upp. Studie- och yrkesvägledningen följs upp i resultatdialoger med rektorn. Resursfördelningen till skolenheten är delvis anpassad utifrån elevernas behov och möjliggör för rektorn att dimensionera personal utifrån elevernas behov av studie- och yrkesvägledning.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 13 september 2019 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de fyra identifierade utvecklingsområdena som anges ovan under rubrik *Bedömning*. Som stöd för redovisningen bör bifogade mall (bilaga 2) användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till dokument.goteborg@skolinspektionen.se, eller per post till, Skolinspektionen, Skolinspektionen, Box 2320, 403 15 Göteborg. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400–2017:10219) i de handlingar som sänds in.

På Skolinspektionens vägnar

X Roland Fallström

Beslutsfattare
Signerat av: Roland Fallström

X Monica Axelsson

Föredragande
Signerat av: Monica Axelsson

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:
<https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/SYV-pa-gymnasiala-yrkesprogram/>

Bilaga 1

Författningar och allmänna råd i kvalitetsgranskningen Studie- och yrkesvägledning på gymnasiala yrkesprogram

Skollagen (2010:800)

1 kap. 4 § 1-2 st skollagen

Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. [...]

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. [...] En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. [...]

2 kap. 8 b § skollagen

Kommuner ska fördela resurser till utbildning inom skolväsendet efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov.

2 kap. 29 § skollagen

Elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning.

I förarbetena till skollagen (prop. 2009/10:165, s. 278-279) anges att lärare, skolledare och särskilt utbildade studie- och yrkesvägledningsfunktionärer har ett gemensamt ansvar, men delvis olika roller, när det gäller information och vägledning till eleverna om framtida studier och arbetsliv. En förutsättning för att eleverna ska kunna utnyttja den stora frihet och de möjligheter till egna val som erbjuds är att de får en adekvat information om utbildningsutbud och valmöjligheter, såväl utifrån sina intressen och förutsättningar som i förhållande till arbetsmarknadens behov. Elevernas behov av vägledning kommer säkerligen inte att bli mindre i framtiden än i dag.

I förarbetena till skollagen (prop. 2009/10:165, s. 659) anges vidare att kompetens för studie- och yrkesvägledning främst finns hos personer som är anställda för denna verksamhet. Även rektorer och lärare har dock ett visst ansvar att förmedla sådan kunskap. Frågor om studie- och yrkesvägledning behandlas främst i läroplanerna. Huvudmannen bestämmer själv om kompetensen ska ordnas genom att personal anställs eller på något annat sätt.

2 kap. 30 § skollagen

För att få anställas utan tidsbegränsning för studie- och yrkesvägledning ska den sökande ha en utbildning avsedd för sådan verksamhet.

Den som inte uppfyller kravet enligt första stycket får anställas för studie- och yrkesvägledning för högst ett år i sänder.

2 kap. 34 § 1 st skollagen

Huvudmannen ska se till att personalen vid förskole- och skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling. [...]

4 kap. 3 § skollagen

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

4 kap. 4 § skollagen

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå.
Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.
Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

4 kap. 5 § skollagen

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

4 kap. 6 § skollagen

Det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska dokumenteras.

4 kap. 7 § skollagen

Om det vid uppföljning, genom klagomål eller på annat sätt kommer fram att det finns brister i verksamheten, ska huvudmannen se till att nödvändiga åtgärder vidtas.

15 kap. 2 § 1 st skollagen

Gymnasieskolan ska ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. [...]

15 kap. 3 § skollagen

Utbildningen i gymnasieskolan ska utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet och en bas för rekrytering till högskolesektorn.

2011 års läroplan för gymnasieskolan (SKOLFS 2011:144)

2 Övergripande mål och riktlinjer

I de övergripande målen anges de kunskaper samt de normer och värden som alla elever bör ha utvecklat när de lämnar utbildningen. Målen anger inriktningen på utbildningen.

2.4 Utbildningsval - arbete och samhällsliv

Gymnasieskolan ska nära samverka med de obligatoriska skolformerna, arbetslivet, universiteten och högskolorna samt med samhället i övrigt. Detta krävs för att eleverna ska få en utbildning av hög kvalitet och få underlag för val av kurser inom utbildningen och för vidare studier eller yrkesverksamhet. Det är särskilt viktigt att skolan samarbetar med arbetslivet om yrkesutbildningen.

Genom att arbetslivet fortlöpande förändras när det gäller behovet av kompetens och rekrytering av arbetskraft inom olika områden har studie- och yrkesvägledning i vid mening stor betydelse. Universitet och högskolor, arbetsförmedlingar, näringsliv samt arbetsmarknadens parter och branschorganisationer har därför viktiga roller i informationen till skolan och eleverna.

Mål

Skolans mål är att varje elev

- utvecklar sin självkänedom och förmåga till studieplanering,
- medvetet kan ta ställning till fortsatt studie- och yrkesinriktning på grundval av samlade erfarenheter och kunskaper,

- ökar sin förmåga att analysera olika valmöjligheter och bedöma vilka konsekvenser dessa kan ha,
- har kännedom om arbetslivets villkor, särskilt inom sitt studieområde, samt om möjligheter till fortsatt utbildning, praktik och arbete i Sverige och andra länder, och
- är medveten om att alla yrkesområden förändras i takt med teknisk utveckling, förändringar i samhälls- och yrkesliv samt ökad internationell samverkan och därmed förstår behovet av personlig utveckling i yrket.

Riktlinjer

Personalen ska, efter en av rektorn gjord arbetsfördelning,

- bidra med underlag för elevernas val av utbildning och yrke,
- informera och vägleda eleverna inför deras val av kurser, fortsatt utbildning och yrkesverksamhet och motverka sådana begränsningar i valet som grundar sig på föreställningar om kön och på social eller kulturell bakgrund,
- i informationen och vägledningen utnyttja de kunskaper som finns hos eleverna, hos skolans personal och i samhället utanför skolan,
- i undervisningen utnyttja kunskaper och erfarenheter från arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång,
- utveckla kontakter med universitet och högskolor samt med handledare och andra inom arbetslivet som kan bidra till att målen för utbildningen nås,
- i utbildningen utnyttja kontakter med det omgivande samhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv, och
- bidra till att presumtiva elever får information om skolans utbildningar.

2.6 Rektorns ansvar

Enligt skollagen ska det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ledas och samordnas av en rektor. Rektorn ansvarar för att planera, följa upp, utvärdera och utveckla utbildningen i förhållande till de nationella målen. Som pedagogisk ledare för skolan och som chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn ansvar för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att [...]

- undervisningen, elevhälsan och studie- och yrkesvägledningen utformas så att eleverna får den ledning och stimulans, de extra anpassningar, särskilt stöd samt andra stödåtgärder som de behöver, [...]
- lärare och annan personal får möjligheter till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen,
- samverkan mellan lärare i olika kurser kommer till stånd så att eleverna får ett sammanhang i sina studier,
- samverkan med universiteten och högskolorna samt arbetslivet utanför skolan utvecklas så att eleverna får en kvalitativt god utbildning samt en förberedelse för yrkesverksamhet och fortsatt utbildning,
- studie- och yrkesvägledningen organiseras så att eleverna får information om och vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför val av framtida utbildning och yrke, [...]
- stimulera till internationella kontakter, samverkan och utbyten i utbildningen, [...]

1. Att styra och leda arbetet med studie- och yrkesvägledning

Huvudmannen bör

- konkretisera vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär för den egna verksamheten, samt
- vid beslut om organisation och resursfördelning säkerställa att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kan tillgodoses.

Rektorn bör

- se till att det finns rutiner och metoder för att planera, utvärdera och utveckla studie- och yrkesvägledningen så att den tillgodoser elevernas behov av vägledning,
- tydliggöra hur ansvaret för studie- och yrkesvägledning är fördelat mellan studie- och yrkesvägledare, lärare och övrig personal samt formerna för samarbetet mellan dem,
- se till att studie- och yrkesvägledning sker kontinuerligt och integrerat i utbildningen under studietiden, så att eleven ges förutsättningar att göra väl underbyggda studie- och yrkesval, samt
- se till att eleverna, utifrån sina behov, erbjuds vägledningssamtal.

2. Personal och kompetens

Huvudmannen bör

- inför resursfördelningen ta reda på vilken kompetens som finns och vilken kompetens som behövs för att tillgodose elevernas behov av studie- och yrkesvägledning.

Huvudmannen och rektorn bör

- se till att studie- och yrkesvägledaren har den kompetens som behövs för att kunna stödja övrig personals arbete med studie- och yrkesvägledning.

Rektorn bör

- med utgångspunkt i en kartläggning av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning se till att verksamheten kan tillhandahålla den kompetens som krävs för att tillgodose elevernas behov av studie- och yrkesvägledning,
- med utgångspunkt i elevernas behov av vägledning, fortlöpande kartlägga och analysera kompetensutvecklingsbehovet för personal som arbetar med studie- och yrkesvägledning, samt
- se till att personalen på skolan har kunskaper om och förståelse för hur kön samt social och kulturell bakgrund påverkar elevernas studie- och yrkesval samt att de har kunskaper om hur elevernas föreställningar om utbildningar och yrken kan utmanas.

3. Undervisning och samverkan – skola, utbildning och arbetsliv

Rektorn bör

- organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna får möjlighet att ställas inför olika uppgifter i arbetslivet och möta företrädare för arbetslivet och utbildningsväsendet i syfte att ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper och erfarenheter inför kommande studie- och yrkesval,

- ha ett övergripande ansvar för att elevernas arbetslivskontakter bidrar till att deras studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund, samt
- planera för att varje elev i gymnasiesärskolan får det stöd han eller hon behöver i övergången till arbetslivet.

Lärare bör i undervisningen

- ge eleverna möjlighet att utveckla en förståelse för hur kunskaper i ämnet kan ha betydelse i arbetslivet och på så sätt utgöra ett underlag för deras framtida studie- och yrkesval,
- utmana, problematisera och visa på alternativ till traditionella föreställningar om kön, kulturell och social bakgrund som annars kan begränsa elevernas framtida studie- och yrkesval, samt
- ge eleverna möjlighet att utveckla allsidiga kunskaper om hur arbetslivet fungerar.

Lärare och studie- och yrkesvägledare bör

- ge eleven möjlighet att utveckla sin förmåga att genomföra sina val av studier och yrken.

Studie- och yrkesvägledaren bör

- bidra med sådana specialistkunskaper som kan ha betydelse för elevernas studie- och yrkesval.

4. Information inför val av studier och yrken

Kommunen bör

- säkerställa att kommunens medborgare informeras om sina möjligheter till utbildning.

Rektorn bör

- se till att det finns strategier för att alla elever utifrån sina behov ska få allsidig information om studier och yrken.

Studie- och yrkesvägledaren och läraren bör

- ge eleverna möjlighet att utveckla sin förmåga att kritiskt granska information om studier och yrken samt skapa medvetenhet om vilket ansvar de själva har för sina studie- och yrkesval, samt
- se till att eleverna får saklig och aktuell information om arbetslivets kvalifikationskrav och om hur arbetsmarknaden ser ut inom olika yrkesområden.

Studie- och yrkesvägledaren bör

- se till att informationen om utbildningsvägar och yrken är aktuell, opartisk, tillförlitlig och tillgänglig för eleverna när de behöver den,
- se till att varje elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan får information om de kurser och utbildningar som finns inom gymnasieskolan respektive gymnasiesärskolan och om vilka val som kan ha betydelse för vidare studier,
- se till att eleverna i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan får information om valmöjligheter i form av inriktningar, kurser och yrkesutgångar

samt om vilka konsekvenser ett byte av studieinriktning och kurser medför,

- se till att eleverna i gymnasieskolan får information om vidare studier och om vilka val som kan ha betydelse för dessa, samt
- se till att eleverna inom och sökande till vuxenutbildningen får tillgång till information om de kurser och utbildningar som de kan behöva för att nå sina studiemål.

5. Vägledningssamtalet

Rektorn bör

- organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna erbjuds vägledningssamtal som utgår från varje elevs behov och stödjer dennes studie och yrkesvalsprocess.

Studie- och yrkesvägledaren bör se till att vägledningssamtalen planeras och genomförs så att de

- vidgar elevens perspektiv om såväl de egna förutsättningarna som olika utbildningar och yrken,
- utmanar elevens föreställningar om yrken och utbildningar utifrån kön samt utifrån social och kulturell bakgrund,
- ger eleven förutsättningar att utveckla sin förmåga att väga samman olika faktorer som har betydelse för studie- och yrkesvalet, samt
- ger den individuella studieplanen en central roll i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och inom vuxenutbildningen.

I anslutning till de allmänna råd som anges ovan har Skolverket också givit kommentarer, vilka använts i granskningen.⁷

⁷ Skolverket (2013) *Allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och yrkesvägledning*. Skolverkets publikationsservice, andra tryckningen, Stockholm: 2017

Bilaga 2

Mall för huvudmannens redovisning till Skolinspektionen

Utvecklingsområde 1:

För att säkerställa en fortsatt god utveckling behöver rektor se till att lärare och studie- och yrkesvägledare har en gemensam bild av uppdraget med den vida studie- och yrkesvägledningen och hur det ska genomföras. Vidare behöver rektor se till att arbetet följs upp inom skolenhetens systematiska kvalitetsarbete.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 2:

Rektorn behöver tydliggöra lärarnas ansvar för att inom den vida studie- och yrkesvägledningen vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas framtida studie- och yrkesval. I detta ingår att rektorn behöver se till att lärarna har aktuell kunskap om föreställningar som påverkar elevernas val samt följa upp lärarnas arbete med det aktuella området.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras: